

Univerzita Karlova v Praze, Fakulta humanitních studií

Autor: Šárka Wurdáková

Bakalářská práce:

Koncepce „Dne Hospodinova“ ve Starém zákoně

Vedoucí práce: Mgr. Filip Horáček

Praha, 2017

Prohlašuji, že jsem práci vypracoval/a samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30.06.2017

podpis

Koncepce „dne Hospodinova“ ve Starém zákoně

Obsah

Koncepce „dne Hospodinova“ ve Starém zákoně.....	3
Úvod.....	4
Termín „den Hospodinův“.....	4
Původ a délka dne Hospodinova.....	6
Teorie o vzniku a obsahu Dne Hospodinova.....	6
John M.P. Smith.....	6
Hugo Gressman.....	7
Sigmund Mowinckel.....	8
Ladislav Černý.....	9
Gergard von Rad.....	12
Prorocká činnost (profétie) a proroci.....	12
Den Hospodinův u proroků.....	13
Izajáš (2:12, 13:6, 13:9).....	15
Ezechiel (13:5, 30:3).....	16
Ozeáš (9:5).....	18
Jóel (1:15, 2:1, 2:11, 3:4, 4:14).....	19
Ámos (5:18, 5:20).....	21
Abdijáš (15).....	22
Sofonjáš (1:7, 1:14).....	23
Zacharjáš (14:1).....	25
Malachiáš (3:23).....	26
Doba působení proroků a historické pozadí.....	28
Závěr.....	34
Použitá literatura:.....	38
PŘÍLOHA 1:.....	40
PŘÍLOHA 2:.....	41

Úvod

V této práci se zabývám pojmem „den Hospodinův“ a jeho pojetím ve Starém zákoně. Ve Starém zákoně se spojení „den Hospodinův“ objevuje celkem devatenáctkrát a patří k hlavním tématům. Objevuje se u dvou velkých proroků: Izajáš (2:12, 13:6, 13:9), Ezechiel (13:5, 30:3) a u šesti malých proroků: Ozeáš (9:5), Jóel (1:15, 2:1, 3:4, 4:14), Ámos (5:18, 5:20), Abdijáš (15), Sofonjáš (1:7, 1:14), Zacharjáš (14:1) a Malachiáš (3:23).

Chci zjistit, jak se historické události odrážely v popisu dne Hospodinova u starozákonních proroků. Cílem této práce je potvrdit nebo vyvrátit hypotézu, že v těžké době proroci používali den Hospodinův pro povzbuzení lidu, zatímco v dobách hojnosti a blahobytu jej používali k varování lidí, aby žili skromně a neodvraceli se od Boha. V textu popíši, jak se koncepce dne Hospodinova měnila v průběhu času a v závislosti na historických událostech. Obraceli se proroci v době, kdy se lidu nevedlo dobře, ke dni Hospodinovu s nadějí, a v době prosperity před ním varovali a upozorňovali na krutý trest, který může přijít za neposlušnost božích příkazů?

V práci se budu zabývat jednotlivými proroky, dobou, ve které vznikaly jejich texty, a událostmi, které se v té době odehrávaly a ovlivňovaly životy a tvorbu proroků. Porovnáám, jaký rozsah je v jejich díle věnován dnu Hospodinovu vzhledem k celkovému rozsahu díla. Nejprve uvedu pro příklad několik teorií o dni Hospodinově, kvůli lepšímu přehledu o tématu, které zpracovávám. Vybrala jsem ty teorie, které se objevují v odkazech v literatuře, kterou jsem k tomuto tématu vyhledala. Poté se budu věnovat analýze komentářů, které rozebírají prorocká díla a uvádějí je do dobového kontextu, a to v biblickém pořadí proroků. Poté provedu vlastní srovnání a zhodnocení shromážděných dat a informací. Budu se věnovat pouze spojení „den Hospodinův“¹, i když v Bibli jsou i další odkazy na tento den, kde se přesně toto slovní spojení nevyskytuje (jde např. o spojení „onen den“ apod.).

Termín „den Hospodinův“

Encyclopaedia Judaica uvádí, že den Hospodinův je konečný, i když neurčitý bod v budoucnosti, kdy Bůh potrestá hříšníky a zvítězí spravedlnost.² Biblický slovník uvádí, že jde většinou o označení dne v budoucnosti, který zjeví slávu a moc Boží. Není jasné, jak představa Dne Hospodinova vznikla, ale v době, o níž píší proroci, již byla v lidové

1 s výjimkou Iz. 2:12 „den Hospodina zástupů“

2 Enc. Judaica, 1971-2, „Day of the Lord“

zbožnosti běžná a souvisela i s očekáváním událostí na konci věku. Přeneseně označuje také přítomné pohromy, které jsou předobrazem budoucího soudu. Den Hospodinův zde ale na rozdíl od lidové představy není „dnem světla“, ale „dnem tmy“, kdy budou souzeni nejen nepřátelé Božího lidu, ale také Izraelité³. Až po vykonaném soudu se den Hospodinův stane dnem vysvobození a spásy pro ty, kteří se budou kát. „Bude to poslední (eschatologický) spasitelský čin Boží ve prospěch Božího lidu, k němuž dojde na konci tohoto věku.“⁴

Pokud jde o soud, je v prorockých pasážích, které přímo zmiňují den Hospodinův, Bůh uváděn v roli soudce a vykonavatele trestu (např. Ámos viděl boží trest pro Izraelity v příchodu Asyřanů, Sofonjáš ho spojoval se zničením Jeruzaléma Babyloňany). Proroci vnímali den Hospodinův jako velmi blízký, bezprostřední; nejméně v osmi případech uvádí spojení „den Hospodinův je blízko“.⁵ Den Hospodinův bude provázen zvláštními a netypickými úkazy, např. zatměním slunce a měsíce, zemětřesením, změnami terénu a naprostým zničením.⁶ Den Hospodinův je univerzální, celosvětový, pocítí ho všichni žijící lidé, nikdo neunikne. Den Hospodinův ale povede k lepšímu světu, kde bude nad zbylými spravedlivými vládnout Bůh.⁷

V zaznamenané historii Starého zákona se Bůh zjevoval v mnoha podobách a používal mnoho prostředníků, aby vynášeli soudy nad zločinci a přinášeli požehnání Jeho lidu. Tento čas odplaty a odměny může být označován jako „dny Hospodinovy“. Příklady zahrnují exodus Izraelitů z Egypta, dobytí Kenaánu, pád Samaří a zničení Jeruzaléma a Chrámu. To byla stadia v době, kdy Bůh bojoval za svůj lid, přinášel osvobození a požehnání, a trestal své nepřátele, jak pohany, tak Izraelity. Zážitky, které zdůrazňovaly vítězství Izraelitů, přinesly víru, že v určitém bodě dá Bůh Izraelitům konečné vítězství nad všemi jejich nepřáteli. Většina hebrejské populace se ale dopustila kritické chyby – nepodařilo se jim vytvořit etický vztah mezi jejich smluvní odpovědností a smluvními závazky k Bohu. Když proroci toto spojení zdůraznili a provedly se teologické úpravy, Izraelité mohli podle proroků znovu očekávat den Hospodinův jako den obnovy a požehnání.

3 termínem Izraelité v této práci označuji obyvatele Izraele a Judska

4 Novotný, Biblický slovník: „Den Páně“

5 Iz 13:6, Ez 30:3, Jl 1:15, 2:1, 3:14, Ab. 15, Sof. 1:7,14.

6 Robinson, 1946, str.: 136; von Rad, 1959, str.: 99-100

7 Robinson, 1946, str.: 136

Původ a délka dne Hospodinova

Názory na původ a délku dne Hospodinova se různí. Gerhard von Rad uvádí, že termín „den Hospodinův“ byl už v době Ámose zažitý z předchozí ústní tradice.⁸ Weiss konstatoval, že panuje všeobecný souhlas o tom, že termín „den Hospodinův“ má počátky v době před nejstaršími doloženými hebrejskými proroky.⁹ Duane Garrett prohlásil, že „den Hospodinův“ zahrnuje jednu událost a současně mnoho událostí.¹⁰ Robert Chisholm se domnívá, že před Ámosem lidé očekávali, že den Hospodinův bude slavný den, kdy Hospodin porazí okolní národy a uvede tak novou éru, v níž budou Izraelité prosperovat.¹¹

Přesné trvání Dne Hospodinova není dané. Jak je uvedeno v Holmanově Ilustrovaném biblickém slovníku, může se jednat o denní světlo, o 24hodinový den nebo obecně o dobu, kdy dojde k nějaké konkrétní události.¹² Může se jednat o událost v minulosti (např. Jl 2:1, 11, Iz 13:6, 9 atd.), ale také o událost, která teprve nastane v budoucnosti, ať už jako historická událost nebo jako vzdálená eschatologická událost: boží soud nebo spása. Garrett uvádí, že den Hospodinův je spíše než skutečná událost teologická myšlenka, která se může opakovat a může mít různé podoby.¹³

Teorie o vzniku a obsahu Dne Hospodinova

Pro lepší představu o dni Hospodinově se zastavíme u několika podrobněji vypracovaných pojetí.

John M.P. Smith

Smith argumentoval, že myšlenka dne Hospodinova byla známá už před Ámosem, že tento den pro lidi označoval dobu nebo vytoužené období, kdy bude Izrael zažívat časy slávy a prosperity, jako národ Bohem vyvolený.¹⁴ Podle Smithe vycházely naděje vkládané do dne Hospodinova z úspěšného vývoje izraelského národa (např. při obsazování

8 von Rad, 1962, str.: 40

9 Weiss, 1966, str.: 29

10 Garrett, 1997, str.: 306

11 Chisholm, 2002, str.: 392

12 Holman Illustrated Bible Dictionary, 2003, „Day of the Lord“

13 Garrett, 1997, str.: 306

14 Smith, 1901, str.: 505

Kenaanu). Domníval se, že až Ámos proměnil koncept dne Hospodinova a další proroci tento koncept převzali. Do té doby byl tento den očekáván jako den velké bitvy, v níž bude Hospodin stát v čele izraelské armády a povede ji k drtivému vítězství nad nepřáteli.¹⁵

Hugo Gressman

Gressman věřil v mytologický původ eschatologických myšlenek, které měly původ ve starověkých orientálních mýtech; hebrejská eschatologie měla podle něho cizí původ, který ovlivnil prorocké knihy.¹⁶ Našel mnoho paralel s biblickými vyobrazeními nadcházejícího zničení v jevech jako např. bouřka, činnost sopek, oheň, válka, zemětřesení a mor.¹⁷

Orientální mytologie, v jejímž milieu se Izraelité nacházeli, byla útržkovitá a dvojznačná – šlo jednak o eschatologický zánik a jednak o eschatologickou spásu.¹⁸ Zpočátku dominoval eschatologický zánik, ale během poexilového období převážila eschatologická spása.

Gressman se proto domníval, že eschatologie nevznikla z proroctví, ale o něco dříve, a pocházela zvenčí.¹⁹ Den Hospodinův Gressman definoval jako den, kdy se Bůh nějak projeví a bude nějak jednat²⁰. Takto obecně daná definice zahrnuje všechny popisy Dne Hospodinova ve Starém zákoně. Gressman zdůraznil, že může být mnoho různých dnů Hospodinových, ale tato definice je spojená výhradně s budoucností a stává se eschatologickou dokonce i v době před nejstaršími doloženými hebrejskými proroky.²¹

Ámosův text má pro vývoj konceptu Dne Hospodinova velký význam, protože z jeho zmínky o Dni Hospodinově (5:18-20) je možné vyvodit, že den Hospodinův ve veřejném povědomí již existoval. Ámos ale vnesl dva nové prvky: jednak měl den Hospodinův mířit na Izraelity, a jednak už nešlo o vlastenecké a národnostní pojetí, ale den Hospodinův se propojil s etickým a morálním postojem lidí.²² Druhá velká změna v pojetí Dne Hospodinova nastala v poexilovém období, kdy začala dominovat eschatologie spásy,

15 Smith, 1901, 508-9

16 Černý, 1948, str.: 32-41

17 Everson, 1974, str.: 3-4

18 Everson, 1974, str.: 5

19 Everson, 1974, str.: 5

20 Černý, 1948, str.: 37

21 Černý, 1948, str.: 37

22 Everson, 1974, str.: 7

protože lidé věřili, že během exilu se všechna proroctví o zkáze již naplnila.²³ Z přílivu mytologie, dominance mytologických představ a zdůrazňování jednak obecné povahy Dne Hospodinova a jednak zkázy cizích národů, vznikla nová úroveň apokalyptické eschatologie.²⁴

Sigmund Mowinckel

Mowinckel se nedomníval, že Izraelité měli o eschatologii vždy zcela jasnou představu; ta se podle jeho názoru objevila až v pozdních starozákonních textech, předtím existovala jen jakási víra v lepší budoucnost.²⁵ Koncept dne Hospodinova byl součástí této naděje. I Mowinckel (jako Gressman) zjistil, že Izraelité a Babylon mají mnoho společného. Mowinckel viděl hlavní podobnosti v kultovních činnostech, zatímco Gressman zaznamenal přítomnost motivu dosazení Boha na trůn jako součást eschatologie spásy.²⁶ Mowinckel v tom viděl podobnost s dosazením Marduka na trůn při babylonských oslavách nového roku a vyvodil z toho, že oslavy dosazení na trůn byly středem kultovních činností ve starověkém Izraeli a Judsku.²⁷ Na základě spojení dosazení na trůn a dne Hospodinova Mowinckel prohlásil, že „den Hospodinův“ má svůj původ v božím zjevení při kultických oslavách nového roku.²⁸

Během oslav nového roku se Bůh osobně zjevoval svému lidu, proto vždy, když se jim nedařilo, toužili lidé po dni Hospodinově, který přinese změnu osudu, po dni, kdy se Bůh ukáže a zničí nepřátele Izraelitů. Tato touha po božím zjevení a spáse je počátkem oddělení Dne Hospodinova od kultovních oslav, ale ještě se nejedná o rozvinutou víru v lepší budoucnost.²⁹ V prorockém období byly víra v lepší budoucnost a eschatologie založeny na představách oslav dosazení na trůn, což vysvětluje, proč představy o stvoření a prvotním čase pronikly do eschatologie – dosazení Boha na trůn bylo zopakováním událostí z prvotní doby.³⁰

23 Everson, 1974, str.: 7

24 Everson, 1974, str.: 8

25 Mowinckel, 1956, str.: 125

26 Everson, 1974, str.: 10

27 Everson, 1974, str.: 10

28 Mowinckel, 1956, str.: 132

29 Mowinckel, 1956, str.: 132-133

30 Mowinckel, 1956, str.: 143

Po pádu Jeruzaléma v roce 587 př.n.l. se proroci obrátili od soudu k myšlenkám na obnovu a útěchu – Izraelité již byli potrestáni a nyní Bůh požehná svému vyvolenému lidu.³¹ Mowinckel uvádí, že Deutero-Izajáš pozvedl pojetí obnovy do nadpozemské sféry a představil ji jako „drama kosmických rozměrů“.³² Uvedené myšlenky nebyly nové, ale v průběhu exilu se určitá témata dostala do středu zájmu: nové stvoření, bohatá plodnost, uzavírání nové smlouvy a Boží království. Podle Mowinckela lze celou tuto představu o budoucí prosperitě shrnout termínem „den Hospodinův“.³³

Mowinckel se domníval, že ani po návratu z exilu v Babylonu lidé neměli eschatologické představy, pouze ti, kteří byli pod perským vlivem, objevili skutečnou eschatologii včetně dualistického pohledu na svět, i když určité náznaky těchto představ byly patrné z dřívější židovské víry v lepší budoucnost, kdy Bůh ukončí nespravedlnosti a příkoří a nastolí svoji dokonalou vůli.³⁴

Problém Mowinckelovy teorie spočívá v tom, že je celá založena na kultovním Dni Hospodinově a jeho dosazení na trůn, ale biblické texty se ale o tomto nezmiňují.³⁵

Ladislav Černý

Černý ve své knize *The Day of Yahweh and Some Relevant Problems* z roku 1948 shrnul hlavní teorie o dni Hospodinově (Gressman, Mowinckel a další) a přidal svoji vlastní teorii. Svoji analýzu rozdělil do pěti oblastí: 1) prameny a obsah koncepce; 2) původní koncept dne Hospodinova; 3) stáří a rozvoj eschatologické nauky o dni Hospodinově; 4) historické a společenské důvody vzniku eschatologie a 5) národnostní původ konceptu Dne Hospodinova.³⁶

ad 1) Černý se domníval, že koncept Dne Hospodinova vychází z psychologie „kolektivní mysli“ židovského národa, přesněji z představy „společné osobnosti“. Tento přístup vysvětluje, proč se koncept dne Hospodinova rozšířil, spojuje lidové představy

31 srv. Wawter, Hoppe, 1991, str.: 14

32 Mowinckel, 1956, str.: 138-139

33 Mowinckel, 1956, str.: 144-145

34 Mowinckel, 1956, str.: 264-265

35 Everson, 1974, str.: 17

36 Černý, 1948, str.: 53

s prorockou eschatologií a v neposlední řadě vysvětluje hluboké propojení mezi vzpomínkami z židovské tradice a pozdější dobu, kdy se objevila eschatologie.³⁷

ad2) Podle Černého měl v konceptu Dne Hospodinova zásadní roli Bůh, který byl vnímán jednak jako zuřivý a hrůzostrašné božstvo, jednak jako spravedlivý bůh (což je pojetí, které odkazuje do minulosti až k prehistorické nomádské době³⁸).

ad 3) Původní popisy dne Hospodinova podle Černého nejsou ani eschatologické, ani židovské, ale pocházejí z obecného kulturního pojetí dne Hospodinova, z něhož odvozuje svoji mytologii mnoho národů, z nichž ovšem každý vtiskl dni Hospodinovu vlastní ráz.³⁹ Černý odmítal představu dne Hospodinova jako dne bitvy, dne světové katastrofy a také Mowinkelovu myšlenku, že jde o den oslavy kultovního dosazení Boha na trůn. Podle Černého je to den, kdy Bůh určí nebo nařídí krutý osud, konec nebo dokonce smrt něčeho nebo někoho; je to osud určený Bohem.⁴⁰ Díky této interpretaci lze sladit všechny rozdílné popisy dne Hospodinova a také spoustu zjevení, válečných dnů a dnů pohrom, aniž by bylo potřeba obracet se na zvláštní slavnosti nebo kultovní dny.⁴¹

Pro určení stáří a vývoje konceptu Dne Hospodinova navrhuje Černý následující představu.⁴² Před Ámosem byla široce rozšířená lidová představa o Dni Hospodinově. Měl to být den, kdy Bůh rozhodne o dalším osudu lidí, kdy bude konečně zabezpečeno jejich přežití v současných i nadcházejících zkouškách.⁴³ Po tomto Dnu bude historie pokračovat s jednou změnou – Boží lid bude žít ve věčném míru a blahobytu, ale pro pohany to měl být den masové národní katastrofy. Ámos tuto představu výrazně změnil. Ponechal masový dopad, ale hrůzy Dne Hospodinova měly tentokrát zasáhnout nejen pohany, ale také Izraelity (Am 5:18-20). Nevěrnost a nespravedlivost Božího lidu měla být potrestána. Koncept se na konci předexilového období ještě rozšířil, když důraz na národnostní charakter ustoupil celosvětovému pojetí.⁴⁴

37 Černý, 1948, str.: 84

38 Černý, 1948, str.: 66

39 Černý, 1948, str.: 66-67

40 Černý, 1948, str.: 77

41 Černý, 1948, str.: 78

42 Černý, 1948, str.: 83-84

43 Černý, 1948, str.: 83

44 Černý, 1948, str.: 83-84

V období exilu se učení o trestu změnilo z národnostního (kolektivního), na individuální (Ez 18) a pod vlivem toho se také koncept dne Hospodinova změnil na individuálnější. Poslední krok podle Černého nastal, když se koncept dne Hospodinova změnil na světový a věčný – celá zem i nebesa budou zničena, historie skončí a vše nahradí nový svět pod Boží vládou.⁴⁵

ad4) Podle Černého teorie dne Hospodinova a s ní i celá eschatologie závisí na třech složkách: 1) setkání hebrejských kočovných kmenů s městskou kulturou Kenaánu, změna pasteveckého způsobu života na zemědělský a v důsledku toho nutná reorganizace společnosti, 2) geografická poloha, která neposkytovala ochranu před vnějším nebezpečím, 3) původní národní ideologie včetně náboženské koncepce a specifického pojetí společenských vztahů.⁴⁶

Usazení původně kočovných kmenů v klidné zemědělské kultuře Kenaánu mělo za následek vytvoření nových společenských skupin a tříd, z čehož vplynuly dvě věci: někteří lidé začali hromadit majetek a do jahvismu začaly pronikat cizí kultury. Proroci jako jediní zastánci starých kočovných ideálů přísného jahvismu odsuzovali společenskou nespravedlnost a náboženskou nevěru mnohých. Dělalí to prostřednictvím chmurných předpovědí nadcházející zkázy a využívali při tom koncept dne Hospodinova – bude to den, kdy budou pokřivené společenské a náboženské pořádky i s jejich vůdčími osobnostmi zničeny.⁴⁷ Proroci viděli, přes společenské a náboženské nešvary, které si zasloužily trest, vnější nebezpečí (Asýrie, Babylon) jako zprostředkovatele Boží vůle.⁴⁸

ad5) Původní ideologie Izraelitů měla centrum v národním Bohu (Hospodin). Byl to Bůh, který jednal přímo v historických oblastech, čímž sám tvořil osud svého lidu a získával slávu. Očekávání dne Hospodinova dosáhla vrcholu asi půl století před Ámosem. Ámos byl první, kdo změnil koncept dne Hospodinova a dal mu revoluční obsah. Proroci, kteří následovali po Ámosovi, vytvořili učení, z něhož posléze vznikla celá eschatologie.⁴⁹ Myšlenka, kterou do konceptu dne Hospodinova vnesl Ámos, totiž že současný svět a řád

45 Černý, 1948, str.: 84

46 Černý, 1948, str.: 87

47 Everson, 1974, str.: 22

48 Everson, 1947, str.: 27

49 Černý, 1948, str.: 98

nezajistí přežití celé společnosti, a proto musí ustoupit lepšímu světu a lepšímu pořádku, dělá pojetí dne Hospodinova mezi Židy jedinečným.⁵⁰

Gergard von Rad

G. von Rad tvrdil, že den Hospodinův zahrnuje čistě válečné události, povstání Hospodina proti nepřátelům, bitvy a vítězství.⁵¹ Tvrdil, že mezi různými texty (např. Iz 2:12, 13:6-9, 22:5, 34:8, Ez 7:10, 13:5, 30:3, Jl 1:15, 2:1, 11, 3:4 atd.) text Ámosův (5:18-20), který je považován za nejstarší klíčovou pasáž a odrazový můstek pro studium konceptu dne Hospodinova, neposkytuje dostatečně silnou základnu pro studium této koncepce a její tradice. Domníval se, že Isajáš 2:9-22 poskytuje lepší zázemí, protože se mnohem více zabývá obecnými dopady nadcházejícího dne Hospodinova (např. zmiňuje, že lidé budou zahazovat své modly).⁵² Původně byl den Hospodinův vnímán jako den, kdy Hospodin přinese spásu svému lidu. U Ámose vidíme, že může být namířený i proti božimu lidu, ale nakonec se vrací původní význam, totiž že den Hospodinův bude pro Izraelity dnem spásy.⁵³

G. von Rad na základě studia každého odkazu na den Hospodinův v textu došel k závěru, že den Hospodinův je válečný den (Ez 13:5, Jl 2:11, Sf 1:14). V odkazech proroků von Rad sestavil následující vzorec: začíná svoláním Boží armády a pokračuje jejím posvěcením, vždy se vyskytuje určitý druh teofanie, kdy se Bůh sám staví do čela armády a vede svůj lid do bitvy, během níž se objevují různé přírodní jevy, které jen zvyšují paniku nepřítele, a výsledkem je úplné zničení nepřítele.⁵⁴

Von Rad se domníval, že den Hospodinův nemusí mít eschatologický charakter.⁵⁵

Prorocká činnost (profétie) a proroci

Profétii lze označit proroky v jejich nábožensky specifické úloze – prorokování.⁵⁶ S proroky se setkáváme v narativních knihách, které Židé řadí k „Předním“ či „Dřívějším

50 Černý, 1948, str.: 98

51 von Rad, 1959, str.: 99

52 von Rad, 1972, str.: 95

53 von Rad, 1959, str.: 105

54 von Rad, 1959, str.: 104

55 von Rad, 1959, str.: 106

56 Hoblík, 2009, str.: 21

prorokům“ (zejména knihy Samuelovy a Královské spolu s knihami Jozue a Soudců), jádro literární prorocké tradice představuje druhá část židovského palestinského kánonu – „Zadní“ či „Pozdější proroci“, které křesťané dále rozdělují na Velké proroky (Izajáš, Jeremjáš, Eczeziel, Daniel) a Malé proroky (Ozeáš, Jóel, Ámos, Abdijáš, Jonáš, Mecheáš, Nahum, Abakuk, Sofonjáš, Ageus, Zacharjáš, Malachjáš).⁵⁷ O prorocích jsou zmínky i v dalších knihách, i když v mnohem menší míře, např. Numeri, Deuteronomium, Pláč, 1. a 2. Paralipomenon a Nehemjáš.⁵⁸ Předklasická profétie zahrnuje proroky, o nichž se píše v narativních knihách Starého zákona, klasická profétie zahrnuje literaturu shrnutou do svazku Proroků (od Ámose po Malachiáše).⁵⁹

Prorok je náboženská postava, mluvil jménem Boha, měl božské pověření a odvolával se na něj.⁶⁰ Prorocké slovo je posvátné, je sdělením i silou, nejzákladnější reakcí na ně je bázeň, respekt či zhrození, anebo radost a vděčnost.⁶¹

Hebrejská profétie má v oblastech Předního východu specifické postavení. S nehebrejskou profétií kontrastuje objemem, vnitřní rozmanitostí a rozvinutostí jednak prorocká literatura, a jednak náboženská tradice, díky níž profétie přesáhla hranice předhelénistické éry.

Den Hospodinův u proroků

Koncept dne Hospodinova má kořeny ve starověké teologii izraelských svatých válek, které byly vedeny v období kmenových svazků (1220 – 1020 př.n.l.) až do doby Saula (1020 – 1000 př.n.l.), podle pevných kultických nebo sakrálních pravidel (odtud „svaté“ války).⁶² Bůh v takových bitvách vystupoval jako „božský bojovník“, vedl dav Izraelitů do boje a v bitvě vítězil pro Izraelity s pomocí hřmění (1S 7:10), padajících kamenů (Joz 10:11), oblaků a temnoty (Ex 14:20, Joz 24:7), vody a zemětřesení (Sd 4:4-5) – nejdůležitější ovšem bylo, že Bůh vzbuzoval v nepřátelích hrůzu a paniku (Ex 15:14-16, 23:27, Joz 2:9, 24, 5:1, 7:5), což vedlo k jejich zničení.⁶³ Izraelští proroci ovšem přinesli do

⁵⁷ Hoblík, 2009, str.: 22

⁵⁸ Hoblík, 2009, str.: 22

⁵⁹ Hoblík, 2009, str.: 22

⁶⁰ Hoblík, 2009, str.: 24

⁶¹ Hoblík, 2009, str.: 24-25

⁶² Achtemeier, 1986, str.: 66

⁶³ Achtemeier, 1986, str.: 66

tohoto poselství nový směr – počínaje Ámosem oznamovali, že v den Hospodinův obrátí Bůh svůj hněv nejen proti nepřátelům Izraelitů, ale také proti samotným Izraelitům, a to jako trest za jejich hříchy.⁶⁴ Pojem „den“ neoznačuje dobu trvání, ale definuje událost v čase, událost, jejíž přirozenost musí určit Bůh – „den“ tedy nenaznačuje pevně stanovené období, ale příslušnou událost, jejíž přirozenost poté blíže vysvětluje.⁶⁵

Achtemeierová shrnuje údaje o dni Hospodinově takto:⁶⁶

- 1) je blízko (Sf 1:7, 14; Am 6:3; Ez 7:7; Jl 1:15, 2:1).
- 2) je to den božího hněvu a zlosti na hříšníky (Sf 1:15, 18, 2:2, 3; Ez 7:3, 8, 12, 14, 19)
- 3) je to den temnoty a beznaděje (Sf 1:15; Am 5:18, 8:9; Jl 2:2), nebo den mračen a temnoty (Sf 1:15; Ez 34:12; Jl 2:2).
- 4) nebeská tělesa v den Hospodinův zhasnou (Am 8:9; Jl 2:10)
- 5) Bůh je zobrazený jako válečník (Sf 1:14, 3:17; Iz 59:15 – 18, 63:1 – 6, 66:15 – 16; Za 14:3; Jl 2:11)
- 6) je to den bitvy, zvuků trumpet a válečného ryku (Sf 1:16, Ez 7:14; Iz 13:2-22, 22:5-8; Ez 30:4-5; Abd 8-9; Za 14:2-3) a meče (Sf 2:12; Ez 7:15; Iz 13:15)
- 7) nepřátelé jsou vyděšení a zneškodnění (Ez 7:17, 27; Iz 13:7-8; Ez 30:9; Za 14:13)
- 8) Bůh hledá nepřátele, aby je zničil (Sf 1:12; Am 9:2-4; Iz 13:14-15)
- 9) bohatství nepřátel je nemůže zachránit a je bezcenné (Sf 1:18; Iz 2:20; Ez 7:11, 19, Iz 13:17)
- 10) lidská pýcha je zničená (Sf. 3:11-12; Iz 2:11 – 17, 13:11; Ez 7:10, 24; Abd 3-4)
- 11) někteří lidé se v den Hospodinův mohou schovat nebo se zachrání jako pozůstalí (Sf 2:3, 7, 9; Am 5:14-15; Jl 2:18-32; Abd 17).

64 Achtemeier, 1986, str.: 66

65 Achtemeier, 1986, str.: 66

66 Achtemeier, 1986, str.: 66-67

Izajáš⁶⁷ (2:12, 13:6, 13:9)

Kniha Izajáš je nejrozsáhlejším prorockým dílem, obsahuje 66 kapitol, a věnuje se Judskému království. Den Hospodinův se v díle vyskytuje dvakrát, ve verších 13:6 a 13:9, ve verši 2:12 Izajáš odkazuje na „den Hospodina zástupů“.

Kniha Izajáš se dělí na několik částí. Podle staršího dělení se do první části díla řadí kapitoly 1 až 39, druhou část tvoří kapitoly 40 až 55 a do třetí části spadají kapitoly 56 až 66; předpokládá se, že každá část díla má jiného autora.⁶⁸ Podle novějších výzkumů se vědci přiklánějí k dělení do dvou částí: kapitoly 1 až 39 a kapitoly 40 až 66 (Izajáš tvořil v 8. stol. př.n.l., Deutero-Izajáš v 6. stol. př.n.l.).⁶⁹ Izajáš v kapitolách 1 – 39 líčí události, které se odehrávaly za syrsko-efrajimské války (Iz. 7:1-17, 8, 17:1-3), hovoří o pádu Izraele (Iz. 28:1-4), o protiasyrském povstání pelištejského Ašdódu (Iz. 20:1-6) a o asyrské krizi (Iz. 28-32).⁷⁰ Hned v prvním verši Izajáš uvádí, že píše o viděních o Judsku a Jeruzalému v době vlády králů Uzijáše, Jótama, Achaza a Chizkijáše (Iz. 1:1). Na základě toho lze jeho tvorbu zařadit do období 740 až 701 př.n.l., protože v roce 701 př.n.l. se odehrála poslední významná událost, o níž hovoří, totiž obléhání Jeruzaléma.⁷¹ Podle jeho znalosti politických, sociálních a kulturních poměrů v Jeruzalémě se soudí, že patřil k jeruzalémské vyšší vrstvě nebo ke dvorské společnosti.⁷²

Ve 2. až 4. kapitole se Izajáš zabývá tématem soudu a spasení.⁷³ Největší ucelená část díla, kapitoly 13 až 27, se věnuje tématu ustavení Boha Izraele jako Boha všech národů – Izrael i ostatní národy tak podléhají stejné univerzální spravedlnosti, Boží spása se týká všech národů a všech lidí.⁷⁴ Verše 2:6 až 4:6 se vztahují k nadcházejícímu dni Hospodinovu.⁷⁵ Izrael je nejprve vyobrazen jako jeden z národů (Iz. 2:1-5), poté Izajáš vysvětluje, proč bude Judsko (dům Jákobův) potrestáno (Iz. 2:6–11) a nakonec následuje

67 Zde hovořím pouze o Izajášovi z kapitol 1-39 (Proto-Izajáš); Deutero-Izajášovi a Trito-Izajášovi se nevěnuji, protože u nich se termín „den Hospodinův“ neobjevuje.

68 Seitz, 1993, str.: 2

69 Handbook, 2012, str.: 405

70 Hoblík, 2009, str.: 129

71 Seitz, 1993, str.: 11

72 Hoblík, 2009, str.: 129

73 Hoblík, 2009, str.: 129

74 Seitz, 1993, str.: 39-40

75 Seitz, 1993, str.: 40

popis dne Hospodinova, kdy bude člověk ponížěn a vyvýšen bude jenom Bůh (Iz. 2:12-22).⁷⁶ Ve třetí kapitole popisuje Izajáš nadcházející soud (Iz. 3:1-8, 9-15, 16-4:1), přičemž ve verších 3:16 - 4:1 mluví o tom, že nastane obrat a ponížení budou nakonec své potupy zbaveni.⁷⁷ Ve verších 4:2-6 již Izajáš nehovoří o národech, ale pouze o Izraeli a Jeruzalému, resp. těch, kteří vyvázli.⁷⁸

Další zmínku o dni Hospodinově najdeme u Izajáše ve verších 13:6 a 13:9. Ve třinácté a také ve čtrnácté kapitole hovoří Izajáš o božím soudu nad světem.⁷⁹ V den Hospodinův budou vymýceny všechny hříchy (Iz. 13:9) a zlo celého světa bude potrestáno (Iz. 13:11), země i nebesa pocítí důsledky božího soudu (Iz. 13:10).⁸⁰ Znovu se opakuje téma trestu za pýchu a troufalost – Babylon, který byl dosud vykonavatelem trestu, je sám potrestán, když proti němu Bůh posílá Médy (Iz. 13:17).⁸¹

Ezechiel (13:5, 30:3)

O Ezechielovy víme málo, v podstatě pouze to, co je uvedeno v jeho textu.⁸² Byl knězem nebo pocházel z kněžské rodiny, což bylo v zásadě to samé, protože kněžství se dědilo.⁸³ Jméno se objevuje pouze v poexilním seznamu kněží (1Kr 24:16), jméno jeho otce je Buzi, což by mohlo naznačovat, že měl arabský původ.⁸⁴ Pokud mu v době povolání k prorocké činnosti bylo 30 let (1:1), narodil se v době náboženské reformy krále Jóšijáše.⁸⁵ Poté, co Jeruzalém v roce 598 př.n.l. poprvé dobyl Babylón, byl Ezechiel deportován do Babylónu a usídlil se v židovské osadě Tel-Abíbu (1:1, 3:15).⁸⁶ Byl ženatý, jeho manželka zemřela roku 588 př.n.l., na počátku obléhání Jeruzaléma (24:15-18).⁸⁷ Ezechiel byl činný

76 Seitz, 1993, str.: 40

77 Seitz, 1993, str.: 40

78 Seitz, 1993, str.: 41

79 Seitz, 1993, str.: 130

80 Seitz, 1993, str.: 133

81 Seitz, 1993, str.: 133

82 Blenkinsopp, 1990, str.: 8

83 Blenkinsopp, 1990, str.: 8

84 Blenkinsopp, 1990, str.: 8

85 Blenkinsopp, 1990, str.: 8

86 Blenkinsopp, 1990, str.: 8

87 Blenkinsopp, 1990, str.: 8

v letech 593 až 571 př.n.l.⁸⁸ Zdá se, že celé své prorocké období strávil v babylónské diaspoře – důvěrná znalost událostí v 700 km vzdáleném Judsku tuto skutečnost nijak nevyklučuje, protože s domovinou lidé udržovali blízký kontakt díky korespondenci, a nepochybně také díky cestám, které podnikali tam a zpět.⁸⁹

Kniha Ezechielova má 48 kapitol, termín den Hospodinův se u něho objevuje ve dvou verších. První polovina knihy (kapitoly 1 až 24) hovoří spíše o negativních emocích (strach, pohrdání, rozhořčení), ve druhé polovině knihy se mluví o možnostech nového života a o naději.⁹⁰ Díky plynulosti, struktuře a řádu, působí kniha jako dobře promyšlený celek.⁹¹ Vize obnoveného Chrámu (Ez. 40:1) je zlomová, protože otvírá novou budoucnost – prorocství, která oznamují soud nad cizími nepřáteli a implicitně spásu Izraele, fungují jako styčný bod mezi prohlášeními o soudu nad Izraelem v kapitolách 1 až 24 a vyhlídkami na lepší budoucnost v kapitolách 34 až 48.⁹²

Ezechiel popisuje 3 vize, v nichž vidí mysteriózní a mocnou manifestaci boží přítomnosti, jejíž pozemské umístění je ve vnitřní svátosti v Chrámu.⁹³ V první vizi (1:1 – 3:15) je povolán jako prorok.⁹⁴ Druhá vize ohlašuje a vysvětluje zkázu města a Chrámu, jíž předcházelo opuštění „božské záře“ od vnitřní svátosti do hor východně od města (9:3, 10:4, 18-19, 11:22 – 23).⁹⁵ Třetí vize vrcholí (40-48) návratem boží přítomnosti ke svátosti (43:1-5).⁹⁶ Klíčovým bodem prorocství je pád Jeruzaléma, který stojí mezi začátkem exilu a vizí o obnoveném Chrámu.⁹⁷ Označuje smrt Izraele jako smrt násilnou, projevy, kázání a poemy v první polovině vysvětlují, proč k ní došlo.⁹⁸ Je zřejmé, že smrt Izraele souvisí

88 Blenkinsopp, 1990, str.: 8

89 Blenkinsopp, 1990, str.: 9

90 Blenkinsopp, 1990, str.: 3

91 Blenkinsopp, 1990, str.: 3

92 Blenkinsopp, 1990, str.: 4

93 Blenkinsopp, 1990, str.: 5

94 Blenkinsopp, 1990, str.: 5

95 Blenkinsopp, 1990, str.: 5

96 Blenkinsopp, 1990, str.: 5

97 Blenkinsopp, 1990, str.: 6

98 Blenkinsopp, 1990, str.: 6

s nepřítomností Boha.⁹⁹ Bůh Izraele ale může stvořit život ze smrti.¹⁰⁰ Ezechiel ve chvíli, kdy se o katastrofě dozví, ohlašuje nový život a podmínky nutné k jeho vzniku.¹⁰¹ A protože nový život je umožněn díky obnovené boží přítomnosti, výsledek je dosažen díky návratu této přítomnosti do vnitřní svátosti Chrámu (43:1-5).¹⁰²

Myšlenka, že dějiny směřují k momentu „rozřešení“, v němž budou morální a náboženské prohřešky přítomnosti rozřešeny božím zásahem, prochází celou prorockou tvorbou.¹⁰³ U Ezechiela se „den Hospodinův“ objevuje v souvislosti s Egyptem a Nubií.¹⁰⁴ Odkazuje na boží zásah v bitvě, včetně božsky inspirované paniky, o níž se dovídáme z vyprávění o Pelištejských válkách (1Sam 4:7-8, 14:15).¹⁰⁵ Výsledkem bude kolaps sociální struktury a pád do chaosu.¹⁰⁶ Další verše (30:6-9) rozšiřují soud na spojence a žoldáky Egypta, které Ezechiel vyjmenovává ve verši 5: Kúš, Pút, Lúd a Kúb.¹⁰⁷ Proroctví předpovídá zkázu Egypta a zničení jeho měst.¹⁰⁸ V další části proroctví (v. 10-12) se objevuje znovu předpověď o dobytí Babylónem.¹⁰⁹ Z textu je zřejmé, že Bůh Izraele je pánem historie i přírody.¹¹⁰ Nabukadnezar je božím „konatelem“.¹¹¹

Ozeáš (9:5)

Ozeáš je první z Malých proroků, kniha má 14 kapitol, o dni Hospodinově najdeme u Ozeáše jednu zmínku ve verši 9:5. Jeho proroctví je poselstvím naděje, hovoří o boží lásce,

99 Blenkinsopp, 1990, str.: 6

100 Blenkinsopp, 1990, str.: 6

101 Blenkinsopp, 1990, str.: 6

102 Blenkinsopp, 1990, str.: 6

103 Blenkinsopp, 1990, str.: 133

104 Blenkinsopp, 1990, str.: 133

105 Blenkinsopp, 1990, str.: 133

106 Blenkinsopp, 1990, str.: 134

107 Blenkinsopp, 1990, str.: 134

108 Blenkinsopp, 1990, str.: 134

109 Blenkinsopp, 1990, str.: 134

110 Blenkinsopp, 1990, str.: 134-135

111 Blenkinsopp, 1990, str.: 135

která nenechá boží lid zahynout.¹¹² Verše 1 – 6 v 9. kapitole obsahují obvinění a oznámení o trestu.¹¹³ Ve verši 9:5 konkrétně hovoří Ozeáš o svátečním dnu Hospodinově.

Ozeáš se věnoval zejména „znalosti Boha“, jejíž nedostatek odrážel politická spojení a zavádějící kult; „znalost“ Boha lze chápat jako příslib pro období spásy.¹¹⁴ Vztah Izraele a Boha Ozeáš přirovnává k manželství, kdy je Izrael nevěrnou manželkou.¹¹⁵

Jóel (1:15, 2:1, 2:11, 3:4, 4:14)

Jóelova kniha má 4 kapitoly, den Hospodinův zmiňuje na 5 místech: verše 1:15, 2:1, 2:11, 3:4 a 4:14. Jóelovo působení se řadí do doby od 2. poloviny 5. století do začátku 4. století.¹¹⁶ V textu nejsou jmenováni žádní králové, což může být způsobeno tím, že editor tuto informaci vypustil, aby se toto poselství od Boha mohlo obracet ke každé generaci zvlášť.¹¹⁷ Jóel sám vyzýval, aby byl příběh vyprávěn dalším generacím a udržel se tak v paměti národa (Jl 1:3).¹¹⁸ Vzhledem k tomu, že se Jóelovo dílo orientuje kolem Chrámu, hory Sión, Judska a Jeruzaléma, dá se usuzovat, že žil v Jeruzalémě nebo v jeho okolí.¹¹⁹ Jóel znal díla proroků, kteří psali před ním, cituje jejich výroky, mimo jiné také výrok Izajáše 13:6¹²⁰, který se týká dne Hospodinova. Lidé již slyšeli o dni Hospodinově, který má přijít v budoucnosti, a měli z událostí toho dne obavy, jimiž se prorok zabývá a ujišťuje lid, že Bůh je útočištěm a záštitou (Jl 4:16).¹²¹ Podle obsahu lze knihu rozdělit na dvě sekce, z nichž v první (1:1 – 2:27) se Jóel zabývá suchem a zamořením kobyilkami v minulosti, ve druhé sekci (3:1 – 4:21) rozebírá vylití ducha a soud nad národy v budoucnosti.¹²²

112 Limburg, 1988, str.: 1

113 Limburg, 1988, str.: 31

114 Handbook, 2012, str.: 480

115 Handbook, 2012, str.: 481

116 Hoblík, 2009, str.: 182

117 Limburg, 1988, str.: 58

118 Limburg, 1988, str.: 55

119 Limburg, 1988, str.: 57

120 Limburg, 1988, str.: 57

121 Limburg, 1988, str.: 60

122 Handbook, 2012, str.: 483

Knihy Jóelova sestává ze dvou obdobných částí:¹²³

- 1) Lidé se mají shromáždit k půstu a modlitbám (Jl 1:5 – 14), protože den Hospodinův je blízko (Jl 1:15 – 20)
- 2) Den Hospodinův je blízko (Jl 2:1 – 11), takže lid se má shromáždit k půstu a modlitbám (Jl 2:12 – 17)

Jóel považoval zamoření kobyilkami za znamení, že den Hospodinův je blízko (Jl 1:15, 2:1).¹²⁴ Nevysvětluje, co výraz znamená, ale předpokládá, že jeho posluchači jsou již s termínem obeznámeni.¹²⁵ Den Hospodinův ve smyslu příležitosti nebo doby, kdy Bůh rázně zasáhne do dějin, se před Jóelem objevuje ve dvou významech.¹²⁶ V prvním významu je den Hospodinův chápán jako doba, kdy bude Izrael spasen.¹²⁷ Druhý význam, v němž se den Hospodinův objevuje, přináší zkázu Izraelitům.¹²⁸ Ve verších 3:4 a 4:14 hovoří o zkáze nepřátel Izraele a o spasení Izraelitů.¹²⁹ Ve verších 1:15, 2:1 a 2:11 hovoří o tom, že den Hospodinův je blízko, a že to bude den zkázy Izraele (1:15) a nikdo mu neodolá (2:11).¹³⁰ Prorok lidu radí, aby se shromáždil k modlitbám, aby se postil a vrátil se k Hospodinu.¹³¹ Ve verších 3:1 – 2 prorok hovoří o vzdálené budoucnosti, kdy „vylije svého ducha na každé tělo“ (Jl 3:1), přičemž jmenuje šest skupin obyvatel a účinky, které na ně bude „vylití ducha“ mít.¹³² Ve čtvrtém oddíle se den Hospodinův vrací s tím, že se jeho blízký příchod v odpovědi na modlitby a půst odsouvá do vzdálené budoucnosti, ale přijde a bude provázen kosmickými znameními.¹³³ V těchto verších nastal posun oproti veršům v prvním a druhém oddíle, protože zde den Hospodinův ve vzdálené budoucnosti přinese spásu těm, kdo vzývají jméno Hospodina (Jl 3:5).¹³⁴

123 Limburg, 1988, str.: 61

124 Limburg, 1988, str.: 63

125 Limburg, 1988, str.: 63

126 Limburg, 1988, str.: 63

127 Limburg, 1988, str.: 63

128 Limburg, 1988, str.: 64

129 Limburg, 1988, str.: 64

130 Limburg, 1988, str.: 64

131 Limburg, 1988, str.: 64

132 Limburg, 1988, str.: 70

133 Limburg, 1988, str.: 70

134 Limburg, 1988, str.: 70

Ámos (5:18, 5:20)

Ámos byl první prorok, který kázal a jehož slova byla sebrána a předána budoucím generacím v prorockých knihách Starého zákona, ale v kanonickém řazení je až třetí.¹³⁵ Podle prvního verše pocházel Ámos z Tekóje a žil v době vlády judského krále Uzijáše a izraelského krále Jerobeáma. Tekója bylo městečko severně od Jeruzaléma.¹³⁶ Přestože pocházel z maloměsta, zajímal se Ámos o mezinárodní události (Am 1:3 – 2:5, 9:7), měl dobré řečnické dovednosti, používal metafory, opakování a postupnou eskalaci až k vyvrcholení (Am 1:3 – 2:16, 4:6 – 12).¹³⁷ Jeho oznámení o soudu proti jednotlivcům a proti národům spadá do typického vzorce obvinění a oznámení trestu.¹³⁸ Při vznášení obvinění používá Ámos vlastní slova svých posluchačů (Am 2:12, 4:1, 5:14, 6:2, 6:13, 7:16 atd.).¹³⁹ Ámos se obracel na bohaté ženy (4:1 – 3), mocné kněze (7:10 – 17), obchodníky (8:4 – 8), oslovoval je ale hrubě, což vedlo k jeho vyhoštění z Bét-elu do judské země (7:12 – 13).¹⁴⁰

Ve verších 5:18 – 5:20 Ámos hovoří o bláhové důvěře v den Hospodinův, říká, že je to jako uniknout před lvem a narazit na medvěda.¹⁴¹ Národ Izraelitů se blíží ke svému konci, Ámos ho přirovnává k panně, která předčasně zemřela (Am 5:1 – 2).¹⁴² Soudy změnilo právo v jed (Am 5:7, 6:12) a Ámos očekává den, kdy se do země vrátí spravedlnost jako proudící tok (Am 5:24).¹⁴³ V den soudu nikdo neunikne (Am 9:9).¹⁴⁴ Lidé v Samárii se cítili bezpečně, domnívali, že jsou první mezi národy (Am 6:1) a do budoucnosti hleděli s optimismem a s důvěrou, že den Hospodinův jim přinese ještě větší blahobyť (5:18 –

135 Birch, 1997, str.: 165

136 Limburg, 1988, str.: 82

137 Limburg, 1988, str.: 82

138 Limburg, 1988, str.: 82

139 Limburg, 1988, str.: 82

140 Limburg, 1988, str.: 82 - 83

141 Limburg, 1988, str.: 83

142 Limburg, 1988, str.: 83

143 Limburg, 1988, str.: 83

144 Limburg, 1988, str.: 83

20).¹⁴⁵ Dá se říci, že doba vlády králů Uzajáše a Jerobeáma byla doba klidu, ale byl to klid před bouří.¹⁴⁶ Ámosovým úkolem bylo na bouři upozornit a vysvětlit je jí příčiny.¹⁴⁷

Abdijáš (15)

Kniha Abdijášova je ze starozákonních knih nejkratší a Abdijáš přenáší starší proroctví do své doby.¹⁴⁸ Přináší ale nové poselství o utlačovateli a utlačovaných, zrádcích a těch, kteří byli zrazeni; věnuje se i „nevinným divákům“ a těm, co přežili.¹⁴⁹ Kromě jména se o Abdijášovi z jeho proroctví nic nedozvídáme.¹⁵⁰ Můžeme ovšem říci, že byl dobře obeznámen s dřívějšími proroctvími, z nichž čerpal pro své poselství.¹⁵¹ Slovo „den“ používá opakovaně a buduje tak atmosféru k vyvrcholení ve verších 11-15, kde hovoří o božím trestu.¹⁵²

V prvním verši se Abdijáš představuje jako ten, který přináší slovo boží ohledně Edómu, a identifikuje se jako jeden z lidu, ke kterému hovoří.¹⁵³ Dále se obrací na Edómce, „nevinné diváky“, oznamuje jim boží trest a vysvětluje, že trest přijde kvůli pýše.¹⁵⁴ Ve verších 11-14 zmiňuje roli Edómu na pádu Jeruzaléma a ve verši 15 se vrací k trestu.¹⁵⁵ Verše 15 až 21 hovoří o Judsku, o přeživších a o dni Hospodinově, který se blíží.¹⁵⁶ Tento den bude podle Abdijáše dnem trestu pro národy, ale pro Izraelity bude časem osvobození a vítězství nad Edómem.¹⁵⁷ Edómci si zaslouží svůj trest, protože nejen že Judsku nepomohli, ale začali se sami chovat jako nepřátelé.¹⁵⁸ Slovo „den“ používá Abdijáš ve

145 Limburg, 1988, str.: 84 - 85

146 Limburg, 1988, str.: 85

147 Limburg, 1988, str.: 85

148 Limburg, 1988, str.: 127

149 Limburg, 1988, str.: 127

150 Limburg, 1988, str.: 128

151 Limburg, 1988, str.: 128

152 Limburg, 1988, str.: 128

153 Limburg, 1988, str.: 127

154 Limburg, 1988, str.: 127

155 Limburg, 1988, str.: 127

156 Limburg, 1988, str.: 128

157 Limburg, 1988, str.: 128

158 Limburg, 1988, str.: 132

verších 11-14 desetkrát a odkazuje jím na pád Jeruzaléma, kdy potrestá vlastní lid; ve verši 15 hovoří o jiném dni, který bude dnem potrestání národů, ale osvobozením pro boží lid.¹⁵⁹

Sofonjáš (1:7, 1:14)

Sofonjáš ohlašoval „den Hospodinův“ nad vším, co Bůh stvořil.¹⁶⁰ Hovoří o trestu, který přijde kvůli 1) modlářství, 2) synkretismu a 3) lhostejnosti vůči Bohu – což byl výsledek dlouhé vlády Menašeho a krátké vlády Amona v Judsku (oba vazalové Asýrie – v době, kdy Judsko sloužilo Asýrii, sloužilo také jejím Bohům; současně lid uctíval stará kenaánská božstva (Baala), což narušovalo náboženský život kolem Chrámu).¹⁶¹ Judejci navíc neviděli nic zlého na tom, že stavěli Hospodina na roveň cizím bohům.¹⁶² Lhostejnost a neposlušnost Judska vyvolala boží reakci: odsouzení k smrti, kterou si vybralo.¹⁶³ Ve verších 1:7 – 13 prorok oznamuje nadcházející den Hospodinův a jeho hlavní důvod, vyslovuje základní boží obvinění lidu „smlouvy“.¹⁶⁴

U Sofonjáše není v interpretaci „dne Hospodinova“ nic nového – zobrazuje jej jako před ním Ámos a Izajáš.¹⁶⁵ Ve verši 1:7 vyzývá ke ztišení před Hospodinem, což je zvolání kněze před obětí - předpokládalo se, že Judsku bylo v tomto verši nabídnuto „zvíře“, které chce Bůh sdílet se svými hosty; podle tradice svaté války přicházela na konci bitvy oběť *herem*.¹⁶⁶ V Sofonjášově podání ale bitva ještě nezačala, je to výhružka, dosud nepřítomná, a Sofonjáš ji uvádí jako predehru k výzvě k lítosti (2:1 – 4).¹⁶⁷ Ve verši 1:7 tedy Sofonjáš hovoří o oběti, která předcházela svaté válce, když byli vojáci již posvěceni pro bitvu.¹⁶⁸

159 Limburg, 1988, str.: 133

160 Achtemeier, 1986, str.: 61

161 Achtemeier, 1986, str.: 64

162 Achtemeier, 1986, str.: 64

163 Achtemeier, 1986, str.: 65

164 Achtemeier, 1986, str.: 65

165 Achtemeier, 1986, str.: 67

166 Achtemeier, 1986, str.: 67

167 Achtemeier, 1986, str. 67

168 Achtemeier, 1986, str.: 67

Bůh chystá armádu a připravuje se, že zničí všechny národy, včetně Judska.¹⁶⁹ Neznamená to konec světa, ale jeho přeměnu.¹⁷⁰

Pro pochopení Sofonjášova pojetí jsou nejdůležitější důvody božího soudu nad Judskem, které Sofonjáš uvádí s velkou přesností – především, jako vazal Asýrie, Judsko převzalo zvyky cizí kultury, ale Izraelité měli být jedinečným národem, lidem, který přebývá odděleně (Num. 23:9).¹⁷¹ Neměli dělat to, co dělali ostatní, měli dělat jen to, co jim Bůh ve Smlouvě nařídil.¹⁷² Svoji jedinečnost Izraelité vyměnili za pohodlnost přizpůsobení se situaci, v níž se nacházeli – věřili, že nová situace vyžaduje nový přístup a že se musí zachovat prakticky, přijmout kompromis a čelit tak realitě, protože přese všechno to byla Asýrie, kdo vládl.¹⁷³ Obyvatele v Judsku přirovnává prorok ke „zkyslému vínu“ (Sf. 1:12) a říká o nich, že uvěřili, že Bůh je mimo svět, že „neudělá nic dobrého, ani nic zlého“ (Sf. 1:12).¹⁷⁴ V této situaci Sofonjáš oznamuje, že se rychle blíží den Hospodinův, kdy se vyjeví, kdo opravdu vládne světu a má sílu k zásadnímu činu.¹⁷⁵

Bitevní den boží proti vzpurnému lidu začne v srdci Izraele, ale nikoli v Chrámu, ale v obchodním centru¹⁷⁶, kde se shromažďují rybáři se svými úlovky, a kde se zdržují obchodníci a kupci.¹⁷⁷ Poté Hospodin prohledá „každý kout Jeruzaléma“, aby našel každého, kdo si myslel, že nevládne světu; nebude možné mu uniknout.¹⁷⁸ V předjímající prorocké verzi vidí Sofonjáš začátek Hospodinovy svaté války proti jeho lidu: scénérie se otevírá válečným pokřikem Hospodina.¹⁷⁹ Hospodinova svatá válka tedy začne tím, že lid uslyší hlas¹⁸⁰ Hospodina.¹⁸¹ V den Hospodinův pronikl Bůh ke svému lidu, ale ne s láskou,

169 Achtemeier, 1986, str.: 68

170 Achtemeier, 1986, str.: 68

171 Achtemeier, 1986, str.: 68

172 Achtemeier, 1986, str.: 68

173 Achtemeier, 1986, str.: 68

174 Achtemeier, 1986, str.: 69

175 Achtemeier, 1986, str.: 69-70

176 Jedná se o 3 čtvrti: Rybná brána, Nové město, Mortar

177 Achtemeier, 1986, str.: 70

178 Achtemeier, 1986, str.: 70

179 Achtemeier, 1986, str.: 72

180 Jde o ten hlas, který se ozval na Sinaji

181 Achtemeier, 1986, str.: 72

ale v hněvu a zuřivosti, jíž pocítí každý až v kostech.¹⁸² Božský bojovník se ale neobrací jen proti Judsku, protože pokus o žití života bez Hospodina je hříchem celé země – Bůh si dělá nároky na všechna svá stvoření – hřích dosáhl univerzálních rozměrů, takže i trest musí být univerzální.¹⁸³

Zacharjáš (14:1)

Prvních 8 díla kapitol tvoří pečlivě uspořádaný celek, který se rozbory použitých slov, stylu a obsahu od zbytku textu výrazně odlišuje, což je důvodem, proč se kniha dělí do tří částí: Zacharjáš I (kap. 1 – 8), Zacharjáš II (kap. 9 – 11) a Zacharjáš III (1 – 14).¹⁸⁴ O dni Hospodinově hovoří Zacharjáš III ve verši 14:1.

Ve 14. kapitole se hovoří o tom, jak se bude odehrávat obnovený vztah mezi lidmi a Hospodinem a jaké důsledky bude mít pro všechny národy na zemi (v podstatě jde o vysvětlení verše 13:9).¹⁸⁵ Království přijde až poté, co Bůh porazí zlo a poté, co skrz naskrz očistí hřích svého lidu.¹⁸⁶ V den, který je výslovně rezervován Bohu, v bitvě všech národů proti Jeruzalému, přijde nejprve porážka předtím, než přijde vítězství – zkoušení, zkouška ohněm, další očista populace – dobyvatelé Jeruzaléma si jej důkladně podmaní, že budou schopni rozdělit svoji zkaženost v ulicích Jeruzaléma v dokonalou bezpečnost, dobyvatelé budou drancovat a polovinu obyvatelstva pošlou do exilu.¹⁸⁷ Bůh oddělí bezvěrce od středu svých věřících zbytků.¹⁸⁸ Pak přijde poslední bitva, Bůh jako boží válečník sestoupí dolů, aby bojoval proti nepříteli, který stojí na východ od města na Olivové hoře.¹⁸⁹ Jako pán nad stvořením (12:1) rozdělí hřeben, který tvoří Olivovou horu – polovina hřebenu se posune na sever a druhá polovina na jih, čímž dojde k zablokování Kidronského údolí, které leží mezi horou Sion a Olivovou horou, což bude mít ten efekt, že se na východě města vytvoří rovina, která se roztáhne až do pouště.¹⁹⁰ Tato rovina se může jevit jako úniková cesta pro

182 Achtemeier, 1986, str.: 72

183 Achtemeier, 1986, str.: 73

184 Achtemeier, 1986, str.: 107

185 Achtemeier, 1986, str.: 165

186 Achtemeier, 1986, str.: 165

187 Achtemeier, 1986, str.: 165

188 Achtemeier, 1986, str.: 165

189 Achtemeier, 1986, str.: 165

190 Achtemeier, 1986, str.: 165

obyvatele Jeruzaléma, ale tak to není: obyvatelé nemají žádný důvod opouštět město – rovina (plán) je cesta pro Boha, aby mohl vstoupit do svého svatého města – boží procesní cesta, na níž vstoupí Hospodin se svojí družinou božských průvodců a sluhů, aby převzal svůj příbytek uprostřed Jeruzaléma.¹⁹¹ Důsledek Hospodinovy přítomnosti uprostřed jeho lidu je popsán ve verších 6 – 8 tradičními termíny, které zobrazují opravdové druhé stvoření: polarita původního stvoření (den a noc, chlad a horko, léto a zima) jsou odstraněny a existuje jen „jeden den“ bez noci – symbol vyhnanství temnoty zlého chaosu; živá voda (symbolická životodárná síla Boha) poteče dolů z pozvednutého města, aby oživila východ a západ, aby nepadli v suchu léta a nezávisle na dešti.¹⁹² Poté, v aktu, který tvoří cíl celé lidské historie, si Bůh vezme trůn jako král celé země, všemi věřícími uznán za jediného Boha s jediným jménem: Jahve.¹⁹³

Malachiáš (3:23)

Knihy je v podstatě jednotná, i když většina vědců se domnívá, že verše 4-6 ve 4. kapitole byly k dílu přidány později.¹⁹⁴ Dílo je napsané formou otázek a odpovědí mezi prorokem a současnými Izraelity.¹⁹⁵ Moderní kritici tvrdí, že dílo je od anonymního proroka a jméno Malachiáš („můj posel“) pochází z 3:1, podle Achtemeierové ale odkazuje na funkci kněze a celé dílo představuje soudní případ, kdy prorok hraje roli kněze.¹⁹⁶

Den Hospodinův – který Izraelité zjevně očekávali jako den, kdy se Bůh ujme vlády nad celou zemí a povznese Izraelity jako svůj vyvolený lid, a který je nyní zobrazován proroky jako den strašného rozsudku; Malachiáš si klade otázku, kdo takový den může přestat, a odpovídá si, že pokud Bůh svůj lid nezachrání, nemohou jeho příchod vydržet.¹⁹⁷ Podle Malachiáše tedy Bůh svůj lid zachrání: přichází se strašným, ničivým rozsudkem, protože jeho lid pochyboval o boží spravedlnosti (2:17), a Bůh tudíž přichází ustavit spravedlnost – ve svém soudním případě proti lidem, který Malachiáš chápe jako pokračující události a Bůh jen zkušeně potvrzuje postup proti těm, kdo zlomily příkazy ze Smlouvy

191 Achtemeier, 1986, str.: 165-166

192 Achtemeier, 1986, str.: 166

193 Achtemeier, 1986, str.: 166

194 Achtemeier, 1986, str.: 171

195 Achtemeier, 1986, str.: 171

196 Achtemeier, 1986, str.: 171-2

197 Achtemeier, 1986, str.: 185

(modloslužebníci), proti těm, kteří křivě přísahali, proti těm, kdo zadržovali výplatu mezd dělníkům, neochraňovali chudé a slabé, nebo se nebránili před právem cizinců. ¹⁹⁸ Všichni porušují smlouvu a nemají ten vztah k Bohu, který by je vedl k poslušnosti jeho příkazů ve svaté úctě – budou odsouzeni, až Bůh přijde ustanovit svoji spravedlnost, pořádek a univerzální vládu nad zemí (srov. 1:11, 14).¹⁹⁹

Úžasným faktem ovšem je, že oheň božího hněvu nepohltil všechny v Judsku, a ani nepohltil, protože Bůh miluje svůj lid a smlouva stále trvá – Bůh stále chce využít Izraelity jako nástroj, díky němuž všichni lidé pochodí jeho univerzální vládu nad zemí, jež bude charakterizována spravedlivým řádem a neposkvrněná lidským hříchem – Bůh se tlačí skrze historii Izraele, aby naplnit svůj cíl lásky pro svět.²⁰⁰ Bůh smlouvy tedy nepřijde ke svému lidu jako stravující oheň, ale jako očistný plamen, který odstraní zlo a vybělí hříchy Judska – a protože Judsko zničili jeho kněží, začne očista právě u nich.²⁰¹

V době Malachiáše je v Judsku vedle nevěrných, lhostejných a vzpurných lidí, také malá skupina, která uznává boží Království jako sílu, v níž žijí své životy a tráví své dny.²⁰² Bůh si nechal jména těchto věrných vepsat do „pamětní knihy“ (3:16), aby je měl před očima a pamatoval na ně v den Hospodinův, kdy přijde ustavit své království na zemi – tito jeho věrní budou ušetřeni.²⁰³ V den Hospodinův se ukáže pravý Izrael a naplní se smluvní boží slib – Izrael ztělesněný ve zbytku věrných se stane tím, čím měl být, tedy svatou a věrnou komunitou žijící pod boží vládou.²⁰⁴

Malachiáš den Hospodinův chápe jako den, který již začal, důkazem jsou ti, kteří mají bázeň před Bohem a velebí jeho jméno – právě oni již ve svém soudním rozhodnutí odlišili spravedlivé od svévolných (3:18), mezi lidmi věrnými Bohu a lidmi nevěrnými.²⁰⁵ V den Hospodinův ale musí proběhnout ještě úplné oddělení těch, kdo slouží Bohu, od těch, kteří mu neslouží, a jejich následná odměna nebo potrestání.²⁰⁶ Poslední a rozhodující soud je za

198 Achtemeier, 1986, str.: 186

199 Achtemeier, 1986, str.: 186

200 Achtemeier, 1986, str.: 186

201 Achtemeier, 1986, str.: 186

202 Achtemeier, 1986, str.: 194

203 Achtemeier, 1986, str.: 194-5

204 Achtemeier, 1986, str.: 195

205 Achtemeier, 1986, str.: 195

206 Achtemeier, 1986, str.: 195

dveřmi, ti, kteří Boha milují budou odděleni od těch, kteří Boha nemilují – to se stane v budoucnosti – tato pasáž konečně stanoví, kdo bude očištěn, aby mohl žít v Království: kdo bude stát v den velkého Hospodinova návratu, a kdo bude zničen rozhodnutí bude záviset na lásce a víře v Boha, kterou má člověk v srdci, a na jejich nedostatku.²⁰⁷

Malachiáš přesně říká, co se stane s těmi, kteří porušili smlouvu: budou sežehnuti jako strniště na poli, nezůstanou po nich kořeny a ani ze semen či výhonků se neobnoví.²⁰⁸

Jejich hříchem je pýcha a umíněnost – selhání ve sklonění před a přimknutí srdce ke smlouvě a nejvyššímu milosrdenství božího Krále.²⁰⁹ Pro věrné ale budou sluneční paprsky, které nevěrným přinesou zkázu, hojivým teplem a světlem a ranní radostí.²¹⁰

Den Hospodinův leží v budoucnu, proto Malachiáš vznáší ještě poslední prosbu k nevěřícímu a lhostejnému lidu – apeluje na jména zakladatelů národa a zprostředkovatele jejich zákona, vyzývá své krajany k poslušnosti božího učení daného Mojžíšovi – současně oznamuje laskavá boží slova, že i nyní, v době vzdoru namířeného proti němu, Bůh svůj lid neopustí v naději, že se k němu obrátí další a uniknou tak zkáze.²¹¹

Doba působení proroků a historické pozadí

Pro porovnání toho, jak proroci v kontextu doby přistupovali k tématu dne Hospodinova, je nutné uvést stručný přehled historických událostí²¹². Proroci, kteří hovořili o dni Hospodinově, působili přibližně od 8. do 3. stol. př.n.l. (viz Příloha 2). Jedná se tedy o období doby železné II (900 – 586 př.n.l.), babylonské období (586 – 538 př.n.l.) a perské období (538 – 333 př.n.l.).²¹³

Hovoříme tedy o jižní části syropalestinské oblasti, která se původně nazývala Kenaán. V pol. 13. stol. př.n.l. pronikly do oblasti hebrejsko-izraelské kmeny, které si podmanily původní obyvatelstvo – Kanaanejce. V čele federace těchto 12 kmenů²¹⁴ stáli kmenoví náčelníci, tzv. soudci. Oblast dostala název Izrael. Počátky státu jsou spojeny

207 Achtemeier, 1986, str.: 195

208 Achtemeier, 1986, str.: 195

209 Achtemeier, 1986, str.: 196

210 Achtemeier, 1986, str.: 196

211 Achtemeier, 1986, str.: 197

212 Přehled historie je výtahem z knihy Světové dějiny I, kap. 3, 1994 + Hoblík, 2009

213 Finkelstein, 2007, str.: 30

214 spojily se proti nájezdům Filištinů (Pelištejců)

s legendární postavou vojevůdce Saula. První státní útvar zde vytvořil král David (1010 – 970 př.n.l.), jeho centrem byl Jeruzalém. Za krále Šalamouna (syn Davida, 970 – 930 př.n.l.) se rozvíjel obchod a v Jeruzalémě se stavěly chrámy a paláce. Po smrti Šalamouna se království rozpadlo na jižní Izraelské království a severní Judské království.

Centrem Izraelského království se stalo Samaří. Roku 722 př.n.l. dobyl Samaří asyrský král Sargon II., obyvatele zavlkl do Asýrie (tzv. asyrské zajetí).

Centrem Judského království byl Jeruzalém. Davidova dynastie vládla v Judském království do rok 587 př.n.l., kdy Jeruzalém dobyli Babylóňané. Vojsko novobabylonského krále Nabukadnezara II. dobylo Jeruzalém počátkem 6. stol. př.n.l., zámožné obyvatelstvo bylo odvečeno do Babylonie. V roce 586 př.n.l. byl Jeruzalém dobyt znovu, královský palác i Chrám byly vypleněny a většina obyvatel byla odvedena do Babylonie. Zničení chrámu a pád judského království byla největší katastrofa v dějinách Izraelitů. Celá Palestina se dostala pod nadvládu novobabylónské říše.

Období tzv. babylónského zajetí trvalo až do roku 539 př.n.l., kdy perský král Kýros vyvrátil novobabylónskou říši a dovolil judským vyhnancům návrat. Znovu vybudovali Chrám a hradby, pod perskou nadvládou měli značnou autonomii. Rozhodující moc měli kněží v čele s veleknězem. Početné komunity zůstaly v jiných zemí (Babylonie, Egypt aj.), tzv. diaspory.

V období Judského království a babylónského zajetí se šířilo tzv. prorocké hnutí, které dávalo starému jahvismu novou podobu, která se odrazila ve Starém zákoně²¹⁵.

Proto-Izajáš (kap. 1 – 39) hovoří o událostech syrsko-efrajimské války (Iz 7:1-17, 8, 17:1-3) (736 – 732 př.n.l.), o pádu Izraele (28:1-4), o protiasyrském povstání pelištejského Ašdódu (711 př.n.l.; Iz 20:1-6)) a o asyrské krizi (703 – 701 př.n.l.; Iz28-32).²¹⁶ V prvním verši Izajáš hovoří o viděních o Judsku a Jeruzalému v době vlády judských králů Uzijáše, Jótama, Achaza a Chizkijáše (Iz 1:1). Doba vlády zmíněných králů je následující: Uzijáš (či Azarjáš) 785 – 733 př.n.l., Jótam 743 – 729 př.n.l., Achaz 743 – 727 př.n.l. a Chizkijáš 727 – 698 př.n.l.²¹⁷ Tímto se Izajáš řadí do doby kolem 740 až 701 př.n.l., protože obléhání Jeruzaléma, což je poslední významná událost, o které Izajáš hovoří, se odehrálo v roce 701 př.n.l.²¹⁸ Verš byl pravděpodobně přidán do díla až po jeho sepsání; král Jótam není

²¹⁵ vznikl od 10. stol. př.n.l. do 2. stol. př.n.l., definitivní podobu získal v 1. stol. př.n.l.

²¹⁶ Hoblík, 2009, str.: 129

²¹⁷ Finkelstein, 2007, str.: 30

²¹⁸ Seitz, 1993, str.: 11

v díle nikde jinde zmíněn a král Uzijáš je uveden pouze v souvislosti se svou smrtí (Iz 6:1).²¹⁹ V době vlády krále Uzijáše v Judsku (a Menachého v Izraeli (747 – 737 př.n.l.)) se objevila asyrská hrozba v osobě krále Tiglat-Pileasara III. (Púl, 2Kr 15:19), který se ujal trůnu v roce 744 př.n.l.) a jemuž král Menaché platil poplatek za pomoc a upevnění moci (2Kr 15.19).²²⁰

Ezechiel se zabývá konkrétní historickou situací, obecně situací krize.²²¹ Během jeho života bylo Judsko „pěšákem“ v boji o moc nad strategickým koridorem v syro-palestinské oblasti.²²² Když se Ezechiel narodil, Judsko bylo vazalem Asýrie, ale po smrti posledního významného asyrského krále Ašurbanipala začala období poznamenané ústupem moci, která ovládala Blízký východ více než století.²²³ Nadvláda skončila 20 let po smrti Ašurbanipala, jehož smrt byla rovněž signálem pro vazalské státy, které se pokusily o nezávislost.²²⁴ Po pádu Ninive se Egypt a Babylónie snažili o získání nadvlády na Blízkém východě.²²⁵ Jóšijáš se zřejmě chtěl přiklonit k Babylónu, ale zemřel při pokusu o vzdor proti Egyptu (2král 23:29-30). Jeho syn Jóachaz byl sesazen Egyptany po 3 měsících vlády, poté vládl jeho druhý syn Jójakím jako loutka Egypta, a to až do bitvy u Karchemiše roku 605 př.n.l., kdy nadvládu nad oblastí získali Babylóňané.²²⁶ Dalších 20 let se Judsko kvůli slabé vládě blížilo ke katastrofě.²²⁷ V roce 598 př.n.l. byl Jeruzalém dobyt Babylónem.²²⁸ Zedekiaš se pokusil o odpor za podpory nového egyptského panovníka Psametika II., což vedlo ke zničení Jeruzaléma, následovaného další deportací, což způsobilo konec 400leté monarchie.²²⁹

219 Seitz, 1993, str.: 11

220 Seitz, 1993, str.: 11

221 Blenkinsopp, 1990, str.: 9

222 Blenkinsopp, 1990, str.: 10

223 Blenkinsopp, 1990, str.: 10

224 Blenkinsopp, 1990, str.: 10

225 Blenkinsopp, 1990, str.: 10

226 Blenkinsopp, 1990, str.: 10

227 Blenkinsopp, 1990, str.: 10

228 Blenkinsopp, 1990, str.: 11

229 Blenkinsopp, 1990, str.: 11

U Ezechiela je zřetelná struktura datování událostí, , které se mu staly v období mezi roky 593 – 573 př.n.l.²³⁰ Jedná se v podstatě o autobiografické vyprávění složené z delších částí, než jaké najdeme v dřívějších prorockých sbírkách.²³¹ Počátečním bodem datování byl exil krále Jójakína (598 př.n.l.) (v. 1:2); data pokrývají období 25 let (kromě v. 29:17).²³² Vize obnoveného Chrámu (40:1) je zlomová, otevírá novou budoucnost.²³³ Ze 13 termínů je 7 připojeno k proroctví proti cizím národům, která jsou s jedinou výjimkou soustředěna do období 12 měsíců po pádu Jeruzaléma.²³⁴ Výjimkou je předpověď dobytí Týru Nabukadnezarem, tato předpověď byla doplněna později.²³⁵ Proroctví oznamující soud nad cizími nepřáteli a implicitně spása Izraele fungují jako styčný bod mezi prohlášeními o soudu nad Izraelem v kapitolách 1-24 a vyhlídkami na lepší budoucnost v kapitolách 34-48.²³⁶ Ezechielova shrnutí historie Izraele jsou významná v tom, že vysvětlují současné události.²³⁷ Ezechiel byl činný v letech 593 až 571 př.n.l.²³⁸ Zdá se, že celé své prorocké období strávil v babylónské diaspoře – důvěrná znalost událostí v 700 km vzdáleném Judsku tuto skutečnost nevylučuje, protože s domovinou lidé udržovali blízký kontakt skrze korespondenci a nepochybně také skrze cesty tam a zpět.²³⁹

Ozeáš byl současníkem Ámose a Izajáše, působil v době vlády izraelského krále Jerobeáma II. (786 – 746 př.n.l.).²⁴⁰ Na základě jeho knihy lze říci, že žil v severním Izraelském království.²⁴¹ Jmenování 4 judských králů v prvním verši ukazuje na to, že kniha prošla editací v Judsku po pádu Samáří v roce 722 př.n.l.²⁴² Na pozdější editaci ukazuje také to, že je jmenován jen jeden izraelský král – po smrti Jerobeáma začalo

230 Blenkinsopp, 1990, str.: 3

231 Blenkinsopp, 1990, str.: 6

232 Blenkinsopp, 1990, str.: 4

233 Blenkinsopp, 1990, str.: 4

234 Blenkinsopp, 1990, str.: 4

235 Blenkinsopp, 1990, str.: 4

236 Blenkinsopp, 1990, str.: 4

237 Blenkinsopp, 1990, str.: 5

238 Blenkinsopp, 1990, str.: 8

239 Blenkinsopp, 1990, str.: 9

240 Hoblík, 2009, str.: 127

241 Limburg, 1988, str.: 5

242 Limburg, 1988, str.: 6

severní království upadat, takže editor zřejmě nepovažoval za nutné jeho následníky zmiňovat.²⁴³ Ve verších 5:8-15 zmiňuje syrsko-efrajimskou váku (boj aramejsko-izraelské koalice proti Judsku), které skončily dobytím Damašku a zabráním území Izraele Asyřany v letech 735 až 754 př.n.l.²⁴⁴ Ve svém textu upozorňoval na odklon od Hospodina a příklon k idolatrii.²⁴⁵ Kultické chování přirovnával k nevěře v manželství.

Jóel ve svém díle hovoří o celosvětové diaspoře, což je jediné vodítko pro určení doby jeho působení.²⁴⁶ Téma soudu nad světem ve 4. kapitole pravděpodobně reflektuje situaci po pádu Perské říše v době Alexandra III. nebo diadochů – na základě tohoto předpokladu je možné datovat text do 3. stol. př.n.l.²⁴⁷ Mnoho odkazů v textu naznačuje, že kniha vznikla jako písemné proroctví bez předchozí ústní tradice.²⁴⁸

Ámos v prvním verši hovoří o vidění za judského krále Uzijáše a izraelského krále Jerobeáma II., což je doba 2. pol. 8. stol. př.n.l. (Uzijáš vládl v letech 785 – 733 př.n.l., Jerobeám II. vládl 788 – 747 př.n.l.²⁴⁹). Ámosovo proroctví vyznívá ostře a týká se pouze izraelského království – předpovídal pád Izraele a Jerobeáma II. a deportaci obyvatel za hranice; předpovídal také vpád Asyřanů, kteří se obrátí proti Izraeli, ale také proti dalším státům v oblasti.²⁵⁰ V době, kdy Ámos působil, zažíval Izrael hospodářský vzestup, což ale kromě pozitivní stránky v podobě života v luxusu pro bohaté, přinášelo také negativní stránku pro lidi chudší.²⁵¹

Abdiášova činnost spadá do doby po pádu Jeruzaléma v roce 587 př.n.l. ve prospěch Babylónu, z čehož pravděpodobně čerpal i Edóm, a to díky tomu, že spolupracoval s Babylónňany.²⁵²

243 Limburg, 1988, str.: 6

244 Hoblík, 2009, str.: 127

245 Hoblík, 2009, str.: 127

246 Handbook, 2012, str.: 484

247 Handbook, 2012, str.: 485

248 Handbook, 2012, str.: 485

249 Finkelstein, 2007, str.: 30

250 Hoblík, 2009, str.: 125

251 Hoblík, 2009, str.: 125 - 126

252 Limburg, 1988, str.: 130

Sofonjáš sám uvádí v prvním verši, že se k němu dostalo boží slovo v době krále Jóšijáše, který vládl v letech (639 – 609 př.n.l.).²⁵³ Sofonjáš se obrací s kritikou na vysoké úředníky a královskou rodinu, ne přímo na krále, což může svědčit o tom, že jeho působení spadá do doby, kdy byl král Jóšijáš ještě dítě (stal se králem v 8 letech).²⁵⁴ Ve svém díle vznáší obvinění proti Jeruzalému a zničení Judska a Jeruzaléma považuje za součást světového soudu.²⁵⁵ Sofonjášův text patří do skupiny prorockých textů, které reagují na pád perské říše během vlády Alexandra III. Makedonského (též Alexandr Veliký).²⁵⁶ Ve svém proroctví ohlašuje také soud nad Asýrií, z níž se podle proroctví stane pustina.²⁵⁷ Den Hospodinův je v jeho díle stěžejním tématem.²⁵⁸

Různé oddíly v Zacharjášově díle nejspíš vytvořili různí lidé, z nichž první se jmenoval Zacharjáš. Původní verze Zacharjášových vizí spadá do doby před vysvěcením Chrámu v roce 515 př.n.l.²⁵⁹, přesněji do let 520 – 518 př.n.l. (je ale možné, že do sbírky byly zařazeny jeho výpovědi z této doby, a samotné jeho působení bylo delší).²⁶⁰ Texty Zacharjáše III (9-14) lze zařadit do pozdního helénistického období, přibližně na přelom 3. stol př.n.l.²⁶¹

Někteří vědci se shodují, že Malachiáš žil a pracoval v první polovině 5. stol., krátce před reformami Ezry a Nehemjáše.²⁶² Mnohem pravděpodobnější se ale zdá skutečnost, že kniha vznikla jako písemné proroctví, které bylo původně pokračováním a rozvíjením díla Zacharjáše, možná dokonce vstoupila do oběhu pod jeho jménem.²⁶³ Jak se postupně Zacharjášova kniha rozrůstala (kap. 9 – 14), vzdálil se text kapitolám 1 až 8 a v konečném

253 Achtemeier, 1986, str.: 61

254 Hoblík, 2009, str.: 135

255 Handbook, 2012, str.: 510

256 Handbook, 2012, str.: 510

257 Hoblík, 2009, str.: 135

258 Hoblík, 2009, str. 135

259 Handbook, 2012, str.: 517

260 Hoblík, 2009, str.: 181

261 Handbook, 2012, str.: 518

262 Achtemeier, 1986, str.: 171

263 Handbook, 2012, str.: 521

stádiu vývoje se text zcela oddělil od Zacharjáše a začal fungovat samostatně pod Malachiášovým jménem.²⁶⁴

Závěr

Zdrojovou literaturu, která se týká komentářů k prorockým dílům, jsem vybírala na základě knihy Trempera Longmana: *Old Testament Commentary Survey*. Longman v knize uvádí hodnocení příslušné knihy s komentáři a stručný popis toho, pro jaký účel se hodí, jak je napsána apod. Vycházela jsem z těchto informací a vybírala jsem knihy, které se mi pro tuto práci zdály nejvhodnější. Pokud jde o Bibli, používala jsem český ekumenický překlad.

Nejrozsáhlejším dílem je kniha Izajášova, která má 66 kapitol. Izajáš se tématu dne Hospodinova věnuje pouze ve třech verších. Naproti tomu nejkratší je dílo Abdiáše, které obsahuje pouze jednu kapitolu, a dne Hospodinova se týká jeden verš. Druhý nejdelší text patří Ezechielovi, obsahuje 48 kapitol a 2 zmínky o dni Hospodinově. Nejčastěji se termín den Hospodinův objevuje u Jóela, který v poměrně krátkém textu o čtyřech kapitolách věnuje tomuto tématu 5 veršů. Co do rozsahu díla, následuje po Izajášovi a Ezechielovi Zacharjáš se čtrnácti kapitolami, den Hospodinův však zmiňuje pouze jednou. Kniha Ámosova má devět kapitol a dnu Hospodinovu věnuje dva verše. Malachiáš a Sofonjáš mají texty shodně o třech kapitolách, ale Sofonjáš zmiňuje den Hospodinův dvakrát, zatímco Malachiáš pouze jednou.

Pořadí proroků v Bibli neodpovídá jejich historickému pořadí. Zdá se, že nejstarším prorokem je Ámos, který byl současníkem Ozeáše. Oba se řadí do 2. poloviny 8. stol. př.n.l. V 1. pol. 8. století vytvářel své dílo Izajáš. Sofonjáš tvořil v 1. pol. 7. století. V 6 stol. psal druhý velký prorok – Ezechiel, Abdiáš byl jeho současníkem, tvořil kolem roku 587 př.n.l. V 5. stol. př.n.l. byl aktivní Abdiáš. Nejmladšími proroky jsou Zacharjáš a Jóel.

Termín “den Hospodinův” někdy odkazuje ke světské události (např. vpád cizí armády a dobytí města), někdy odkazuje k událostem na konci světa, jako je například poslední soud nebo království boží. Vždy se ovšem jedná o dobu, kdy Bůh osobně zasáhne do historie. Délka dne Hospodinova není přesně stanovená, nemusí se jednat o „den“ jako o časový údaj. Rovněž není jednoznačně dané, kdy den Hospodinův nastane.

264 Handbook, 2012, str.: 521

Ámos jako první zmínil den Hospodinův, ale nijak ho nevysvětloval. Lidé do té doby věřili, že jsou vyvolení Bohem, že je Bůh chrání – na den Hospodinův se těšili, jak vyplývá z Ámosových veršů, jako na den světla. Ámos ale přinesl proroctví o tom, že den Hospodinův nebude světlem, ale tmou. Varoval před ním a upozorňoval lid, že bude potrestán. Doba, v níž vzniklo Ámosovo proroctví, byla dobou klidu a prosperity, líčení dne Hospodinova ale vyznívá negativně.

Ozeáš působil v Izraelském království ve 2. pol. 8. století př.n.l., v textech reflektoval obsazení severního království Asyřany. Izrael přirovnával ve svém díle k nevěrné manželce, Boha líčil jako žárlivého manžela. Den Hospodinův zmiňuje ve svém textu ve verši 9:5. Jeho dílo vyznívá pozitivně, protože přináší příslib spásy, která přijde se „znaností“ Hospodina.

Knih Izajášova (první oddíl, kapitoly 1 – 39) se vztahuje na Judské království. V jeho díle se Bůh Izraelitů stává Bohem všech národů, boží spravedlnost i boží spása se tudíž týkají všech lidí. Podle Izajáše přijde v den Hospodinův trest, kdy budou všechny národy poníženy a povýšen bude jenom Bůh. Nakonec budou ponížení zbaveni potupy a Izrael i Jeruzalém vyvážnou. V den Hospodinův bude Bůh soudit celý svět. Potrestá pýchu – dokonce na Babylóňany, kteří byli až dosud vykonavateli jeho trestu, pošle Edómce. Izajáš byl současníkem Ozeáše a Ámose. Judsko bylo v té době ohroženo Asýrií (král Tiglat-Pileasar II.).

Podle Sofonjáše se bude den Hospodinův vztahovat na vše, co Bůh stvořil. Přijde jako trest za modlářství, propojování náboženství Izraelitů s náboženstvím cizích národů a lhostejnost vůči Bohu. Sofonjáš působil v letech 639 až 609 př.n.l., tj. v době vlády krále Jósijáše. Naráží zde na skutečnost, že Judsko jako vazal Asýrie přebíralo asyrská božstva a uctívalo je. V té době se lid obracel také k původním kenaánským bohům. Bůh lid obviňuje z porušení Smlouvy a potrestá je v den Hospodinův, který se blíží. Sofonjáš pokládal lid Smlouvy za jedinečný, Izraelité měli být podle něho jiní a nechovat se jako okolní národy. Podle něho ale opustili svoji jedinečnost, přestali dodržovat smlouvu a se situací se vyrovnali tak, že rezignovali a přizpůsobili se. Den Hospodinův začne bitvou ve středu Izraele, a Hospodin najde každého, nikdo se před ním neschová. Dobyť Judska a Jeruzaléma Asýrií považuje Sofonjáš za boží trest.

Ezechiel žil v Judsku, ale po dobytí Jeruzaléma Babylonem v roce 598 př.n.l. se musel vystěhovat do diaspory v Babylónu, kde poté žil celý zbytek života, ale i tak udržoval styk s původní vlastí. Jeho kniha se dá rozdělit do dvou částí, kdy první část vyznívá spíše

negativně, druhá část přináší naději. Významné je pro jeho dílo obnovení Chrámu, které působí jako pojítka mezi texty o soudu nad cizími národy a o soudu nad Izraelem. Podle Ezechiela je naděje v tom, že díky obnovenému Chrámu, kam se vrátí boží přítomnost, bude možné začít žít nový život. Ezechiel spoléhá na boží zásah, který se projeví v bitvě v den Hospodinův.

Kniha Abdiášová má jen jednu kapitolu, den Hospodinův je zmíněn v jednom verši. Hovoří o trestu za pýchu pro Edóm, který měl podíl na pádu Jeruzaléma. Den Hospodinův se podle tohoto proroctví blíží, bude to den trestu pro ostatní národy, pro Izraelity to bude den osvobození a vítězství. Abdiáš psal své proroctví v době po pádu Jeruzaléma v roce 587 př.n.l., kdy jej dobyli Babylóňané.

Malachiáš je poslední z malých proroků, u kterého se vyskytuje den Hospodinův. V díle se zabývá problémy, které jsou běžné – většina lidí zůstala v Jeruzalémě, ale ti, co se po obnovení Chrámu vrátili z diaspory v Babylónu. V jeho době je náboženský život Izraelitů konfrontován s helénismem. Objevovaly se také otázky, zda spolupracovat s novým režimem, nebo zda se postavit na odpor. U Malachiáše najdeme jeden přímý odkaz na Den Hospodinův a ještě 2 narážky na den, kdy přijde trest pro hříšníky. Malachiáš („můj posel“) pravděpodobně původně patřil k Zachariášovi, ale později se tyto texty oddělily a staly se samostatným celkem pod jménem Malachiáš.

Z hlediska dne Hospodinova lze Jóelovo dílo rozdělit do dvou částí. V jedné je den Hospodinův chápán jako den soudu, ve druhé jako den spásy. Invazi kobylek, která je líčena hned na začátku textu, Jóel uvádí jako znamení božího osudu a přirovnává jí k vpádu božské armády. V dalších verších (3:4 a 4:14) se pohroma pomalu přenáší na nepřátele, kteří krizi Judska způsobili. Za cestu z krize považuje Jóel návrat k Bohu. Ve verších 2:17 – 27 se strach mění v radost ze spásy, protože lidé najdou cestu zpět k Bohu.

Zachariáš ve svém textu rozebírá způsob, jakým proběhne obnovení vztahu s Hospodinem a jaký vliv to bude mít na ostatní národy. Uvádí, že se odehraje bitva všech národů proti Jeruzalému, který bude poražen a vítězové budou ve městě drancovat a obyvatele pošlou do exilu. Bůh ale zůstane se svými věrnými, a zůstane mezi nimi uprostřed Jeruzaléma. Ujme se trůnu a všichni věřící ho uznají za jediného Boha. O dni Hospodinově hovoří Zachariáš III, který působil v pozdním helénistickém období.

Proroky nepochybně silně ovlivňovaly události, jichž byli svědky. Když hovořili o blížící se zkáze, pravděpodobně viděli na obzoru nějakou nepřátelskou armádu. Když hovořili o dni Hospodinově, pravděpodobně cítili, že nějaká událost v jejich okolí by

mohla tento den spustit, ať už šlo o cizí armádu nebo o hejna kobylek. Cílem dne Hospodinova bylo potrestání odpadlíků, ne zničení celého historického světa.

Použitím konceptu dne Hospodinova se prorokům otevíralo široké pole působnosti. V podstatě se ubírali dvěma hlavními směry: teofanie a/nebo vojenská invaze. Proroci většinou den Hospodinův chápali jako celosvětovou událost, ale občas se jednalo o potrestání konkrétního národa. Vzhledem k tomu, že jde o den soudu a trestu, jsou popisy dne Hospodinova ponuré a kruté.

Přesný vznik konceptu dne Hospodinova zůstane navždy otázkou, protože nemáme k dispozici žádný zdrojový text. Zdá se ale, že některé teorie o jeho původu jsou rozumnější než jiné. Je velmi pravděpodobné, že existovalo několik dnů Hospodinových. Den Hospodinův mohl označovat jak sny svaté války, tak i slavnostní dny – v obou případech ale Bůh přicházel mezi lidi. Křesťané například za „den Páně“ považují neděli. Původ konceptu dne Hospodinova nelze omezit pouze na národ Izraelitů. Není možné vyloučit, že nebyl ovlivněn blízkovýchodními myšlenkami.

Koncept dne Hospodinova je velice rozsáhlé a obsažné téma, které si určitě zaslouží hluboké a intenzivní zkoumání, aby bylo možné mu v plném rozsahu porozumět.

Použitá literatura:

ACHTEMEIER, Elizabeth Rice. *Nahum - Malachi*. Atlanta, Georgia: John Knox, 1986, 201 s., ISBN 0-8042-3129-X

Biblická konkordance. Praha: Česká biblická společnost, 1993, 1022 s., ISBN 80-900881-9-8

BLENKINSOPP, Joseph. *Ezekiel*. Louisville, Kentucky: John Knox, 1990, 242 s., ISBN 0-8042-3127-3

ČERNÝ, Josef Ladislav. *The Day of Yahweh and Some Relevant Problems*. Praha: Filosofická fakulta University Karlovy, 1948

Encyclopedia Judaica 22 Volume Set. ed. Fred Skolnik. USA: Macmillan Reference, 2. edice, 2006

EVERSON Joseph A. *The Day of Yahweh as Historical Event: A Study of the Historical and Theological Purposes for the Employment of the Concept in the Classical Prophets of the Old Testament*. USA: University Microfilms, 1977

FINKELSTEIN, Israel a Neil Asher SILBERMAN. *Objevování Bible: svatá Písma Izraele ve světle moderní archeologie*. Praha: Vyšehrad, 2007, 29 s., ISBN 978-80-7021-869-3

GERTZ, Jan Christian, BERLEJUNG Angelika, SCHMID Konrad, WITTE Markus. *Handbook of the Old Testament: An Introduction to the Literature Religion and History of the Old Testament*. London: Bloomsbury Publishing, 2012, 840 s., ISBN 978-0-567-25368-2

HOBLÍK, Jiří. *Proroci, jejich slova a jejich svět*. Praha: Vyšehrad, 2009, 517 s., ISBN 978-80-7021-948-5

LIMBURG, James W. *Hosea - Micah*. Atlanta, Georgia: John Knox, 1988, 201 s., ISBN 0-8042-3128-1

LONGMAN, Tremper. *Old Testament Commentary Survey*. 4vyd. Grand Rapids: Baker Academic, 2007, 157 s., ISBN 978-0-8010-3123-6

MOWINCKEL, Sigmund. *He That Cometh*. Oxford: Basil Blackwell, 1956

NOVOTNY, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Kalich, 1956

ROBINSON, H.W. *Inspiration and Revelation in the Old Testament*. Oxford: Oxford University Press, 1946

SEITZ, Christopher R. *Isaiah 1-39*. Louisville: John Knox, 1993, 271 s., ISBN 0-8042-3131-1

VON RAD, Gerhard. *The Origin of the Concept of the Day of Yahweh*. *Journal of Semitic Studies*, April 1959, s 97-108

VON RAD, Gerhard. *Theology of the Old Testament*, vol. II. New York: Harper and Row, 1965

VAWTER, Bruce a Leslie J HOPPE. *A new heart: a commentary on the Book of Ezekiel*. 1st publ. Grand Rapids: W.B. Eerdmans, 1991, 218 s. ISBN 0-8028-0331-8.

WEISS, Meir. *The Oririn of the "Day of the Lord" Reconsidered*. Izrael: HUCA, 1966

PŘÍLOHA 1:

- **Izajáš 2:12** Neboť den Hospodina zástupů přijde na každou pýchu a povýšenost, na všechno, co se povznáší – to bude sníženo-,
- **Izajáš 13:6** Kvilte, blízko je den Hospodinův, přijde od Všemocného jak zhouba.
- **Izajáš 13:9** Hle, přichází den Hospodinův, nelítostný, s prchlivostí a planoucím hněvem, aby zemi změnil v spoušť a vymýtil z ní její hříchy.
- **Ezechiel 13:5** Nenastoupili jste do trhlin a nezazdívali jste zeď izraelského domu, aby obstál v boji v den Hospodinův.
- **Ezechiel 30:3** Neboť blízko je den, blízko je den Hospodinův; den oblaku, čas pronárodů.
- **Ozeáš 9:5** Co chcete připravit pro slavnostní den, pro sváteční den Hospodinův?
- **Jóel 1:15** Běda, ten den! Blízko je den Hospodinův! Přivalí se jako zhouba od Všemohoucího.
- **Jóel 2:1** Trubte na polnici na Sijónu, křičte na poplach na mé svaté hoře, ať se třesou všichni obyvatelé země, neboť přichází den Hospodinův. Je blízko
- **Jóel 3: 4** Slunce se zastře tmou a měsíc krví dřívě, než přijde den Hospodinův, veliký a hrozný.
- **Jóel 4:14** Davy a davy jsou v Dolině rozhodnutí a den Hospodinův v Dolině rozhodnutí je blízko.
- **Ámos 5:18** Běda těm, kdo touží po dni Hospodinově! K čemu vám bude den Hospodinův? Bude tmou, a ne světlem!
- **Ámos 5:20** Což není den Hospodinův tmou, a ne světlem, temnotou bez jasu?
- **Abdijáš 1:15** Blízko je den Hospodinův proti všem národům. Co jsi učinil ty, to bude učiněno tobě, vrátí se ti to na hlavu, jak zasluhuješ.
- **Sofonjáš 1:14** Veliký den Hospodinův je blízko, je blízky a převelice rychlý. Slyš, Hospodinův den je tady! Zoufale volá bohatýr do boje.
- **Sofonjáš 1:7** Ztiš se před Panovníkem Hospodinem, vždyť den Hospodinův je blízko! Hospodin připravil oběť, jako svaté oddělil ty, které pozval.
- **Zachariáš 14:1** Hle, přichází den Hospodinův. Budou se mezi vámi o tebe dělit jako o kořist.
- **Malachiáš 3:23** Hle, posílám k vám proroka Elijáše dřívě, než přijde den Hospodinův veliký a hrozný.

PŘÍLOHA 2:

Prorok	Doba*
Ámos	788 – 733 př.n.l.
Ozeáš	786 – 746 př.n.l.
Izajáš	740 – 701 př.n.l.
Sojonjáš	639 – 609 př.n.l.
Ezechiel	593 – 571 př.n.l.
Abdiáš	kolem 587 př.n.l.
Malachiáš	pol. 5. stol. př.n.l.
Jóel	3. stol. př.n.l.
Zacharjáš	přelom 3. stol. př.n.l.

*Doba je uvedena přibližně